

Autorytet prawdy. Wychowanie dzieci i młodzieży, red. Maria Ryś, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2006, ss. 209.

Od pewnego czasu wiele środowisk w Polsce stawia pytania: jak wychowywać? Propozycji wychowawczych i metod jest wiele. Którą jednak wybrać, aby w tym złożonym procesie pracy nad młodym człowiekiem nie popełnić błędu, który zaważy na jego przyszłości? Złe wydaje się pozostawienie mu pewnej swobody, jak również nie właściwe otoczenie dziecka nadmierną opiekuńczością. Wychowanie to trud formowania nowego człowieka. Stąd szczególnego znaczenia nabiera refleksja i analiza procesu wychowania.

Współczesna pedagogika i psychologia ofiaruje szereg propozycji pedagogicznych. W tym kontekście ważna staje się koncepcja człowieka i świata go otaczającego, na której podstawie, tworzy się wizję wychowania. Próba ujęcia wychowania prowadzi do postawienia szeregu pytań, kim jest osoba, którą wychowujemy, jaki jest sens i rodzaj podejmowanych działań, jakie zakładamy cele i wartości, które nadałyby procesowi wychowania głębszego znaczenia.

Podstawowym obowiązkiem wychowawców jest towarzyszenie młodemu człowiekowi na drodze do pełnego człowieczeństwa, w drodze do właściwie rozumianej wolności, do prawdy, do uczciwości, do godności. Jest to jedyna droga, która może doprowadzić młodego człowieka do autentycznego i pełnego człowieczeństwa. Wychowanie wymaga korzeni, które tkwią u podstaw tożsamości osób zaangażowanych w proces wychowania.

18 marca 2006 r. na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego Towarzystwo „Fides et Ratio” zorganizowało sympozjum naukowe pt. „Autorytet prawdy”, poświęcone wychowaniu dzieci i młodzieży. Celem spotkania było poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, jak wychowywać młodego człowieka, aby wzrastał on w harmonii z samym sobą i z drugim człowiekiem, był otwarty na innych, na świat wartości, na Boga i pojmował świat w kategoriach miłości i odpowiedzialności.

Omawiana publikacja zawiera większość referatów wygłoszonych w dzień sympozjum.

Stanisław Sławiński, *O wspólny kierunek wychowania*

Wraz ze zmianami ustrojowymi w Polsce narastają problemy z wychowaniem młodego pokolenia. W ostatnich latach zbyt wiele czasu poświęcano dyskusji odwróconej perspektywie, w której najważniejszą rolę odgrywało dziecko i jego prawo i wolność. Przemilczało się kwestię wymagań, służby i odpowiedzialności. Niektóre drastyczne wydarzenia szkolne (Toruń), spowodowały wstrząs i powrót do normalnych dyskusji na temat wychowania.

Kryzys wychowania jest odzwierciedleniem chaosu w sferze wartości osób dorosłych. Relatywizm moralny wydaje się dzisiaj normą. Podważa się fundamentalne znaczenie prawdy. Pociąga to za sobą dezorientację społeczeństwa.

Propozycją jest przyjęcie wspólnej strategii przez rodzinę, szkołę, ruchy i organizacje wspierające wychowanie. Z pełnym szacunkiem do osób niewierzących, należy odnosić się do prawd religijnych, zwracać uwagę na wartości patriotyczne, kształtować poczucie odpowiedzialności. Ważnym jest także język. Nie może on być tylko narzędziem przekazu wiedzy, ale żywym słowem komunikacji z młodym człowiekiem. Z pełnym szacunkiem do dziecka należy stosować „wychowanie autorytarne”. Ważny jest dialog z dzieckiem, który trwa cały czas i przykład osobisty ludzi zaangażowanych w wychowanie. W wychowaniu należy zwracać uwagę na posłuszeństwo, a unikać uległości. Posłuszeństwo właściwie rozumiane kształtuje wolność i odpowiedzialność. Inspirującą rolę w wychowaniu może odegrać ruch harcerski, który doskonale spełnił zadanie w okresie międzywojennym. Społeczeństwo ma obowiązek wspomagać postawy pozytywne wśród młodego pokolenia, których wbrew mass mediom, jest o wiele więcej niż postaw negatywnych.

Franciszek Adamski, *Wychowanie do prawdy*

Każdy człowiek z natury kieruje się ku prawdzie, ma także obowiązek szanować ją, o niej świadczyć i jej nieustannie poszukiwać. Prawda o człowieku, o sensie życia i jego celowości oraz o otaczającym go świecie jest niezbędna w procesie jego rozwoju i dorastania do pełni człowieczeństwa. Prawda to zgodność sądu z rzeczywistością. Kłamstwo natomiast wypiera tezę prawdziwą, a na jej miejsce wprowadza twierdzenie o wielości prawd i względności prawdy. Regiony sprzeniewierzenia się prawdy: kłamstwo popełniane na własny użytek, kłamstwo w polityce, kłamstwo w ideologii, kłamstwo w ideologizowanej nauce, kłamstwo w środkach masowego przekazu. Człowiek ma prawo do prawdy. Stąd płynie obowiązek wychowywania do prawdy. Dokonuje się to przez: wykazywanie irracjonalności założeń relatywizmu poznawczego i moralnego, i jego szkodliwości społecznej, ukazywanie punktów odniesienia (kultura bycia dla drugiego człowieka), odkłamywanie przestrzeni społeczno-politycznej. Według K. Poppera tylko prawda potrafi przeciwstawić się zrelatywizowanej rzeczywistości społecznej.

Katarzyna Olbrycht, *Wychowanie do wartości*

Wychowanie do wartości zawsze budzi gorące dyskusje. W dziecku od początku kształtuje się standardy ewaluacyjne. Drogą naśladowania i empatii wartościuje otaczającą go rzeczywistość. Poprzez wychowanie przygotowuje się dziecko do autonomicznego funkcjonowania w świecie wartości. Wychowanie kształtuje orientację aksjologiczną. Wychowanie do wartości obejmuje kilka zakresów: uczenie języka wartości, poznanie własnej kultury, uświadamiania hierarchii wartości, konkretne osobiste działanie na rzecz wartości. Wyjściem wychowawców i wychowania jest powrót do odpowiedzi na najważniejsze pytanie: jaka jest prawda o człowieku?

Marek Dziewiecki, *Wychowanie do wolności*

Dla współczesnego młodego człowieka pojęcie „wolność” niejednokrotnie przybiera magiczne znaczenie. Bardzo często jest ono nadużywane, składa się z szeregu obietnic wolności. Wychowanie ma zmierzać do dojrzałej wolności.

Człowiek ma wolną wolę i zdolność autonomicznego działania. Niekiedy może być ona ograniczana lub zniewolona. W wymiarze osobistym wolność winna mieć charakter świadomy i odpowiedzialny. Wolność jest darem i zadaniem. Zewnętrznym zagrożeniem wolności może być kultura (np. postmodernizm i ponowoczesność). Zagrożenia wewnętrzne to ignorancja i naiwność w interpretowaniu wolności (utopijne wizje wolności), odrywanie wolności od prawdy i miłości, nieograniczony subiektywizm. Pojęcie wolności i jej rozumienie przedstawia nam Jan Paweł II w Encyklice, *Veritatis splendor*. Wychowanie winno przewyżczać uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne, poprzez umysł, emocje, uczucia, sumienie, wiarę, duchowość, prawdę, miłość. Celem wychowania do wolności winna być wolność odpowiedzialna.

Jarek Salij, *Wychowanie do patriotyzmu*

Mówienie o miłości Ojczyzny wielu Polaków drażni. Można mówić o trzech źródłach tego zjawiska: kryzys domów duchowych (rodzina, Ojczyzna, Kościół), lęk przed nacjonalizmem (dobro swojego narodu ponad wszystko), przypisywanie Polakom niezyczliwych stereotypów. Ojczyzna, to kraj, z którym człowiek jest związany najściślej. Patriotyzm wg św. Tomasza to cnota *pietas*, która porządkuje nasz stosunek do rodziców i do Ojczyzny. Patriotyzm wymaga wierności i ofiarności. Patriotyzm wymaga wolności, która jednak nie może być fikcją, ale wolnością odpowiedzialną w przestrzeni prawa moralnego. Patriotyzm to budowanie ojczystego domu poprzez poczucie bycia u siebie, troskę o narodową wspólnotę i duchowy Dom.

Zbigniew Cieślak, *Wychowanie do uczciwości*

Termin uczciwość występuje w wielu znaczeniach. Autor ukazuje je w trzech kategoriach: pojęciowej, aksjologicznej i normatywnej. Źródłem uczciwości jest godność osobista człowieka. Wychowanie to usposobienie i skłanianie młodego człowieka do postaw, wyborów i zachowań ocenianych jako uczciwe i dobre. Człowiek uczciwy to ten, który szuka prawdy o sobie.

Kazimierz Misiaczek, *Wychowanie do wiary*

Wychowanie do wiary jest ingerencją w świat rzeczywistości nadprzyrodzonej, dotyka się tutaj bowiem kompetencji samego Boga, który jest przyczyną sprawczą wiary. Wiara jest bowiem łaską. Można mówić o rozbudzeniu wiary, jej pogłębianiu, rozwijaniu poznania wiary. Adhortacja apostolska *Catechesi tradendae* Jana Pawła II używa pojęcia „wychowanie w wierze”. Katecheza dzieli zasady z pedagogią, to jednak jej natura ujawnia się w trzecim wymiarze, wtajemniczeniu (inicjacja), który domaga się innych metod. Wychowanie do wiary, to na pierwszym miejscu troska o rozwój wartości ludzkich, która idzie w parze z działaniami na rzecz rozwoju religijności w ogóle.

Maria Jankowska, *Wychowanie do twórczości*

Człowiek został stworzony jako istota myśląca i wolna, jest więc w stanie tworzyć nowe wytwory i stawiać się ich twórcą. Nie wszyscy ludzie zostali uposażeni w talenty w jednakowym stopniu, inni z kolei nie potrafią wykorzystać możliwości w nich tkwiących. Autorka przytacza różne definicje i koncepcje twórczości. Ogólnie rzecz ujmując, twórczość ujawnia się wtedy, gdy powstaje wytwór czy dzieło społecznie użyteczne. Uwarunkowania twórczości: otwartość umysłu, silna motywacja wewnętrzna, niezależność w myśleniu i działaniu, pozytywny stosunek do siebie, poczucie własnej godności, podejmowanie ryzyka, krytycyzm, szerokie zainteresowania. Dużą rolę w odkrywaniu twórczych cech u dziecka odgrywiają rodzice poprzez wprowadzenie właściwej dyscypliny w wychowaniu. Podobną rolę może odegrać nauczyciel, który współdziałając z rodzicami, pomaga odkryć w dziecku twórczy potencjał intelektualny.

Anna Doboszyńska, *Wychowanie do szacunku dla życia*

Każde życie jest darem Bożym, stąd każdy człowiek zasługuje na szacunek. Wychowanie w szacunku dla życia można rozpatrywać na płaszczyźnie życia biologicznego, psychicznego i duchowego. Szacunek dla życia wynika z prawa Bożego. Ustawodawstwo cywilne winno to brać pod uwagę. Każdego lekarza obowiązuje Kodeks Etyki Lekarskiej, który wyraźnie mówi o szacunku do pacjenta i jego życia. Współczesne życie niesie wiele zagrożeń dla człowieka (wojny, szkodliwe produkty, choroby cywilizacyjne, palenie, alkohol, narkotyki). Ochrona życia należy się osobie od momenty poczęcia do naturalnej śmierci.

Maria Ryś, *Wychowanie do miłości*

Miłość należy do najpiękniejszych uczuć w życiu człowieka i stanowi najczęstszy temat wszelkiej twórczości ludzkiej. Miłość jest terminem bardzo często używanym, niekiedy nadużywanym. Miłość prawdziwie rozumiana jest odpowiedzią na wartości. Miłość jest przeżyciem i postawą (seks, eros, caritas). Miłość należy do najbardziej pierwotnych potrzeb ludzkich. Badania psychologiczne wyraźnie wskazują, że potrzeba miłości warunkuje rozwój człowieka bardziej niż inne potrzeby psychiczne. Miłość w małżeństwie prowadzi do zjednoczenia dwojga osób. Czynnikiem wpływającym na rozwój miłości jest współżycie seksualne. Miłość to wspólne realizowanie wartości. Wychowanie do miłości wymaga od rodziców odpowiedniej dojrzałości, nie tyle teoretycznej, ale przede wszystkim pracy nad sobą i dawanie przykładu miłości. Aby wychowywać do miłości, rodzice muszą stworzyć autentyczną i prawdziwą wspólnotę miłości (rodzina szkołą miłości).

Maria Wilczek, *Wychowanie do macierzyństwa*

Istotą macierzyństwa jest dawanie życia. Wychowanie do macierzyństwa winno akcentować szacunek do życia, od poczęcia aż do naturalnej śmierci. Macierzyństwo to najpełniejsza droga do samorealizacji kobiety, jest ono wyrazem prawdziwej miłości kobiety do potomstwa. Rodzice są pierwszymi wychowawcami. Ważne tradycje, święta rodzinne, przykłady. Istniejące zagrożenia: środki antykoncepcyjne, aborcja, niski przyrost, praca zarobkowa. Należy wspierać wychowanie do macierzyństwa: instytucje, programy szkolne.

Bronisław Mierziński, *Wychowanie do ojcostwa*

Pełna rodzina to matka, ojciec i dzieci. Należy wypracować nową koncepcję ojcostwa. Aspekty ojcostwa: biologiczny, prawny, duchowy, teologiczny (Bóg ojcem wszystkich ludzi, mężczyzna jest powołany, by być ojcem). Ważny jest proces dojrzewania do ojcostwa (poprzez cztery etapy: od dzieciństwa do ślubu, od ślubu do poczęcia dziecka, ciąża i poród, wychowanie dzieci).

Zmiany społeczno-polityczne w Polsce, które dokonały się po 1989 r., objęły także dziedzinę szkoły i wychowania. Wielu nauczycieli, wychowawców i rodziców stawia pytania dotyczące problemów młodego pokolenia. Nie jest też tajemnicą, że wielu z nich ma poważne problemy w komunikowaniu z młodym człowiekiem. Mass media informują nas o tym na bieżąco.

Z pewnością omawiana publikacja może być pomocna w tworzeniu, formowaniu i kształtowaniu młodego pokolenia przez rodziców i nauczycieli. Na szczególną uwagę zasługuje ukazanie wychowania młodego człowieka z różnych punktów widzenia i perspektyw. Wielu autorów z odważą poruszyło aktualne problemy wychowawcze, zagrożenia i nadzieje. Prawdy, chociażby gorzkiej, nie można unikać, ale należy dokonać oceny sytuacji i szukać najlepszych dróg wyjścia.

Drobne literówki z pewnością nie umniejszają wartości omawianej książki.

ks. Jan Niewęglowski SDB
UKSW, Warszawa